

Проблеми хірургічних втручань в час пластических (естетических) операцій з метою змінення зовнішності чловека несправедливо упущені із виду со стороны ученых юристов. Вместе с морально-етическими і правовими аспектами змінення зовнішності возникают острые криміналістические, правовые і управленческие проблемы, на которые практически никогда не обращали внимание специалисты правоохранительных органов і ученые-правоведы. Углубленне изучение этих проблем повысит ефективность правоохранительной деятельности.

В. В. Білоус, кандидат юридических наук, доцент кафедри криміналістики Національної юридическої академії України імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» Інституту вивчення проблем злочинності НАПрН України

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РЕФОРМУВАННІ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Проанализировано современное состояние развития информационных технологий расследования преступлений и судебного рассмотрения уголовных дел. Исходя из потребностей судебно-следственной и экспертной практики, определена роль информационных технологий и предложены пути закрепления их применения в уголовно-процессуальном законодательстве.

Реформування кримінально-процесуального законодавства повинно відбуватися виходячи з потреб судово-слідчої і експертної практики, сучасних досягнень науки і техніки. Одним із головних напрямів криміналістичного забезпечення діяльності правоохоронних і судових органів є розробка та використання новітньої криміналістичної техніки, науково-технічних засобів і сучасних інформаційних технологій¹.

Єдність у визначенні поняття «інформаційні технології» до сьогодні відсутня. Під інформаційними технологіями в юридичній літературі пропонується розуміти: комп'ютерну та телекомунікаційну

¹ Борисов В. Актуальні проблеми розвитку юридическої науки у галузі боротьби зі злочинністю / В. Борисов, В. Зеленецкий // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2003. – № 2 (33)–3 (34). – С. 775–776.

техніку з відповідними програмними продуктами¹; сукупність систематичних і масових способів і прийомів обробки інформації у всіх видах людської діяльності з використанням сучасних засобів зв'язку, поліграфії, обчислювальної техніки, програмного забезпечення тощо²; комплекс заходів і процедур, за допомогою яких реалізуються функції збирання, передавання, оброблення, зберігання та доведення до користувача інформації в організаційно-управлінських системах із використанням обраного комплексу технічних засобів³; штучну сукупність інформації, інформаційних процесів та інформаційних систем, об'єднаних для вирішення якого-небудь соціального (особистого, групового, громадського) завдання⁴; організовану сукупність інформації, інформаційних процесів та інформаційних систем для вирішення спеціальних завдань⁵.

До інформаційних технологій, що відіграють найважливішу роль у забезпеченні розслідування злочинів та судового розгляду кримінальних справ, можна віднести: автоматизовані банки даних (АБД); автоматизовані інформаційно-пошукові системи (АПС); автоматизовані робочі місця (АРМ); програмно-апаратні комплекси (ПАК); програмно-технічні комплекси (ПТК); системи автоматизованого прийняття рішення (АПР), системи підтримки прийняття рішення (СППР) або системи підтримки судової експертизи (СПСЕ).

Новітні інформаційні технології найчастіше використовуються: а) при обміні документами електронною поштою через мережу Інтернет; б) для залучення через комп'ютерну мережу в режимі on-line перекладачів, зокрема, рідко вживаних мов; в) для проведення консультацій спеціалістів різних галузей знань; г) для забезпечення можливості передачі різних видів інформації як між окремими правоохоронними органами різного рівня, так і безпосередньо між пра-

¹ Барбара В. П. Використання комп'ютерних технологій у судочинстві / В. П. Барбара // Вісн. Верхов. Суду України. – 2006. – № 1 (65). – С. 37.

² Мазуров В. А. Компьютерные преступления: классификация и способы противодействия : учеб.-практ. пособие / В. А. Мазуров. – М. : Палеотип, Логос, 2002. – 148 с.

³ Денісова О. О. Інформаційні системи і технології в юридичній діяльності : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / О. О. Денісова. – К. : КНЕУ, 2005. – 227 с.

⁴ Смирнова С. А. Судебная экспертиза на рубеже XXI века. Состояние, развитие, проблемы / С. А. Смирнова. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб. : Питер, 2004. – С. 314.

⁵ Мазниченко Ю. О. Використання автоматизованих робочих місць експерта в судово-експертних дослідженнях : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ю. О. Мазниченко. – К., 2010. – С. 10.

воохоронним органом і судом, обвинуваченим, адвокатом, експертом тощо; г) при проведенні оперативно-розшукової діяльності, окремих слідчих і судових дій.

Використання телекомунікаційних технологій при проведенні окремих слідчих дій не тільки сприяє подоланню протидії розслідуванню у формі ухилення від з'явлення до органів досудового розслідування і суду, а також можливого переслідування свідків та обвинувачених з боку інших співучасників, а й значно полегшує роботу самих слідчих і суддів, робить процесуальну форму більш зручною, «гнучкішою» та прийнятною для суб'єктів кримінального процесу¹.

Однак Кримінально-процесуальний кодекс України (далі — КПК України) було введено в дію Законом Української РСР від 28 грудня 1960 р. ще 1 квітня 1961 р. І попри десятки змін і доповнень, внесених за півстоліття існування КПК України, його чинна редакція навіть не містить дефініції і не відображає стану розвитку сучасних інформаційних технологій, а навпаки, містить застарілі, рідко вживані норми. У той час коли світовими лідерами у галузі інформаційних технологій вже розробляються технології управління комп'ютерною технікою за допомогою хвиль, що випромінюються мозком і реєструються за допомогою магнітно-резонансної томографії², вітчизняні вчені серед дослідчих процесуальних дій ще називають провадження дослідчої кінозйомки та магнітофонних записів³, які вже давно не використовуються з метою фіксації інформації.

Упровадження в процес боротьби зі злочинністю сучасних інформаційних технологій, що відповідають вимогам законності, науковості, пізнавальної цінності, точності відображення, економічності, безпечності та зручності у використанні, дозволить не тільки істотно модернізувати технологію виявлення, дослідження, фіксації, вилучення, передачі, збереження та використання криміналістично значущої інформації, порядок проведення та фіксації окремих слідчих дій, а й докорінно змінити форму ведення кримінальної справи (письмову на

¹ Михальчук Т. В. Використання інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом, у розслідуванні злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Т. В. Михальчук. — К., 2009. — С. 11, 15.

² Корреспондент. — 27 ноября. — 2009. — С. 57.

³ Див.: Зеленецкий В. С. Основные направления реформирования следственного производства в уголовном процессе Украины / В. С. Зеленецкий // Реформування судових і правоохоронних органів України: проблеми та перспективи : матеріали наук.-практ. конф. 14 трав. 2010 р. / ред. кол.: В. В. Сташис (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. — Х. : Одиссей, 2010. — С. 210.

електронну), реформувати процедуру взаємодії органів дізнання, досудового слідства, суду, експертів.

Ведення кримінальної справи в електронному вигляді за умови створення, регулярного оновлення та забезпечення постійного функціонування єдиного інформаційного простору органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, експертних установ, судів, адвокатури, розбудови ІТ-інфраструктури правоохоронних та судових органів світового рівня шляхом регулярної оптимізації та модернізації програмного і апаратного забезпечення на основі використання новітніх інформаційних технологій дозволить здійснювати своєчасний інформаційний обмін за всіма напрямками взаємодії і забезпечувати гарантоване національним і міжнародним законодавством кожному громадянину право на розгляд його справи у розумний строк.

Заслугує на підтримку позиція О. Я. Баєва про наявність усіх передумов для створення криміналістичного коментаря Кримінально-процесуального кодексу¹. Більше того, на часі імплементація найважливіших криміналістичних рекомендацій в норми КПК і надання їм сили закону.

Оскільки понятійний апарат формує основу будь-якої науки, система понять визначає її специфіку, то вельми актуальним є дослідження проблем юридичних понять і використання їхніх дефініцій у законодавстві². Задоволення сучасних потреб судово-слідчої і експертної практики за рахунок використання новітніх досягнень науки і техніки потребує дослідження поняття інформаційних технологій, шляхів їх подальшого впровадження в процес розслідування злочинів і судового розгляду кримінальних справ. У зв'язку з цим у кримінально-процесуальному законодавстві пропонується:

– закріпити поняття інформаційних технологій виявлення, дослідження, фіксації, вилучення, передачі, збереження та оцінки доказів; принципи їх використання у кримінальному процесі.

– розширити сферу обов'язкового застосування науково-технічних засобів фіксації доказової інформації; визначити раціональний порядок поєднання протоколів процесуальних дій зі способами фіксації перебігу та результатів останніх, заснованими на інформаційних технологіях; уніфікувати правові норми з метою уникнення дублювання в окремих

¹ Баєв О. Я. Объемы и пределы освещения в курсе криминалистики уголовно-процессуальных вопросов / О. Я. Баев // Криминалистические чтения, посвященные 100-летию со дня рождения профессора Б. И. Шевченко : тезисы выступлений. – М. : МАКС Пресс, 2004. – С. 253.

² Подорожна Т. С. Законодавчі дефініції: поняття, структура, функції : монографія / Т. С. Подорожна. – Львів : ПАІС, 2009. – С. 3.

статтях КПК загальних вимог до протоколу як обов'язкового засобу фіксації процесуальних дій (наприклад, статті 85, 195 КПК України);

– визначити як самостійне джерело доказової інформації матеріали застосування науково-технічних засобів та інформаційних технологій фіксації;

– визначити досконалу процедуру оформлення результатів слідчих і судових дій у разі їх дистанційного проведення (шляхом теле-, відеоконференцій), зокрема з використанням електронного підпису;

– запровадити процедуру формування й ведення «електронної» кримінальної справи.

В. В. Бірюков, кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри криміналістики Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Рассмотрены вопросы истории возникновения и эволюции учения об использовании данных, содержащих массивы информационных систем, в расследовании преступлений.

Виникнення вчення, в якому розглядаються питання використання інформації при розслідуванні злочинів, яка міститься в інформаційних системах, свого часу було викликане необхідністю оптимізації практики боротьби зі злочинністю.

Зазвичай, приступаючи до розгляду питань, пов'язаних із використанням у боротьбі зі злочинністю даних інформаційних систем, указують на каліцтво, таврування та татуювання як перші форми реєстрації¹. Зазначимо, що вказані методи не можна вважа-

¹ Див.: Пашко В. І. Наукові та методичні основи організації і використання експертно-криміналістичних обліків органів внутрішніх справ МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. І. Пашко ; Укр. акад. внутр. справ. – К., 1995. – С. 8; Ищенко Е. П. Уголовная регистрация : [учеб. пособие] / Е. П. Ищенко, Е. И. Девиков. – Омск : Высш. шк. милиции МВД СССР, 1986. – С. 6; Беляков А. А. Криминалистическая регистрация / А. А. Беляков, Р. А. Усманов. – Ростов н/Д : Феникс, 2006. – С. 8.